

XVIII. Yüzyılın Başlarında Nevşehir'de Kullanılan Şahıs Adları Üzerine Bir İnceleme*

An Investigation On The Personel Names
Used In Early XVIII Century In Nevsehir

Rafet METİN**

Öz

Bu çalışmada Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivinde bulunan XVIII. Yüzyıl başlarına ait (H: 1140/M: 1727) tarihli ve 98 numaralı Nevşehir mufassal defterinde yer alan ve Nevşehir'de kullanılan toplam 1516 adet Arapça, Türkçe ve Rumca kökenli şahıs adlarının kullanılma sıklıkları ve etimolojileri ile ilgili bir değerlendirme yapılarak il bölgesinde kullanılan unvan ve lakaplar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada Arapça ve Rumca kökenli şahıs adlarının Türkçe kökenli şahıs adlarına göre oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. Türkçe kökenli isimlerin Rumca kökenli isimlerle aynı yerleşim birimleri içerisinde yer almasının yanında, tespit ettiğimiz kadarıyla baba isimlerinin Rumca olmasına karşın şahıs isimlerinin Türkçe olması il bölgesine daha önce yerleşmiş olan Hıristiyan Türklerin varlığına delil oluşturabileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Nevşehir, Arapça, Türkçe, Rumca isimler, isimlerin kökenleri.

Abstract

This study aims to explore frequency and etimologic aspects of 1516 Arabic, Turkish, and Greek originated personel names and nicknames taken place in 98 numbered Nevşehir mufassal notebook in the kuyud-ı kadime archive of Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü belong to the XVIII century (H: 1140/M: 1727). The analyses revealed that the number of the arabic and greek outnumbered the amount of Turk-

* Bu çalışmanın özeti 1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr., Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü, rafet_metin71@hotmail.com

ish names. Besides, Turkish originated names were observed in the same settlement area with the greek names. Thus, it was concluded that having parent names in greek, and children with Turkish names imply the existence of Turkish Christians settled down to the region before.

Keywords: Nevşehir, Arabic names, Turkish names, greek names, roots of the names.

Giriş

Anadolu kent modeli; kırla, onun içerisinde çıkan kentin, aralarındaki ilişkinin karşılıklı denge esasına göre tanzim edildiği noktasından gelir. Buna göre sistem, kır ile kentin birbirlerine yardım etme, birbirlerini tamamlama esasına ve bir arada yaşama ilkesine göre kurulmuştur veya bu ilkedeki kuvvet olarak gelişmesini bu kalıp içerisinde sürdürmüştür¹. Bu cümleden olmak üzere bazı kentlerin başlangıçta belirsiz köyler iken zamanla dinamik bölgesel merkezler olan kasabalara dönüşmesi ve daha sonra hinterlandı oldukça geniş büyük kentlerin ortaya çıkması kır ile kent dayanışmasının bir sonucudur². Osmanlı döneminde bu dönüşüme en güzel örneklerden birisi şüphesiz bugünkü Nevşehir'in merkezi olan Muşkara köyüdür.

XVI. Yüzyılın başında (Hicrî [H.] 924/Miladî [M.]1518) Niğde Sancağına tâbi Ürgüb Kazasının Uç Hisar Nahiyesindeki köylerinden birisi olan Muşkara'da 61 vergi hânesi ve 105 nefer bulunmakta idi³. Anılan tarihte Muşkara haricinde Orta Hisar⁴, Uç Hisar⁵, Nar⁶ gibi büyük köyler de yer almaktadır. H. 935 (M. 1530) yılında ise Muşkara, Ürgüb Kazasına tâbi Uç Hisar Nahiyesinin ekinliği olarak geçmektedir⁷. Anılan tarihte toplam 80 vergi hânesi ve 150 nefer nüfus bulunmaktadır. Muşkara'nın H. 992 (M. 1584) yılında toplam 186 neferi vardır⁸. Bunun 140 neferi "gebran" olarak kaydedilen gayr-ı Müslimler olmakla birlikte 46 nefer Müslüman olarak kaydedilmiştir. Bu tahrir göre Muşkara yeni oluşturulan Nevşehir Kasabasının merkez köyü olarak geçmektedir.

XVIII. Yüzyılın ilk yarısında, çalışmamızın ana kaynağını oluşturan 98 numaralı H. 1140/ M. 1727 tarihli mufassal defterden elde ettiğimiz verilerde Muşkara, Niğde'nin bazı köylerini de içine alarak kaza merkezi olmaya

¹ Rafet Metin, "XVI. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Muşkara (Nevşehir)'da Nüfus ve Yerleşme", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. IV-1 (2011), s. 179.

² Metin, Muşkara'da Nüfus ve Yerleşme, s. 179.

³ BOA, TD 455, s. 810-811.

⁴ BOA TD 455, s. 803. Bu köy 91 hane ve 127 nefere sahiptir. H. 924 (M. 1518) tarihinde, Uç Hisar nahiyesinin nüfus bakımından en büyük köyüdür.

⁵ BOA TD 455, s. 807.

⁶ BOA TD 455, s. 808.

⁷ BOA, TD 387, s. 180.

⁸ KKA TD 135, s. 220/a-b.

başlamıştır. Bunun en önemli nedeni Damat İbrahim Paşa’nın Sadrazamlığı döneminde (M. 1718-1730) büyük bir imar faaliyetinin başlatılmış olmasıdır⁹. Ayrıca çevrede bulunan konar-göçerlerin Nevşehir’e iskan olmaları teşvik edilmiştir. Bundan dolayı Bekdik, Boynuinceli, Karacakürd, Herikli, Büyük ve Küçük Salarlı, Kürd Mihmadlı, Kütüklü, Dumanlı, Deliler, Savcılı ve Kurutlu aşiretleri yavaş yavaş Nevşehir’e yerleşmeye başlamışlardır¹⁰. 1727 yılı itibarıyla Nevşehir’de 913 nefer vergi nüfusuna karşılık 494 mücerred kayıtlı bekâr nüfus bulunmaktadır¹¹.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi’nde bulunan H. 1140/ M. 1727 tarihli ve 98 Numaralı Nevşehir mufassal tahrir defteri Osmanlı padişahlarından III. Ahmed döneminde düzenlenmiş toplam 27 varaktan oluşan bir defterdir. Defterin yıpranmamış olması ve düzgün bir siyakat yazı tarzı ile yazılması okumamızı oldukça kolaylaştırmıştır. Bu çalışma anılan 98 numaralı mufassal tahrir defterindeki yer ve şahıs adlarını konu almaktadır. Defterde ilk olarak köyler ve köylerde yaşayan kimselerin isimleri zikredilmektedir. 1727 yılında Nevşehir’deki köyler Tablo-1’de gösterilmiştir.

Mufassal tahrir defterlerinde sadece erkek şahısların ve babalarının isimleri yer aldığı için bu çalışmada sadece erkek şahıs isimleri üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır¹². İncelediğimiz defterde toplam 1516 adet erkek şahıs ismi tespit edilmiştir. Bu isimlerden 966 adedi Türkçe ve Arapça isimler olduğu halde 550 adedi Rumca isimlerdir. Rumca isimler, yukarıda belirtilen köylerden Ortaköy’de¹³ 57, Matla’da¹⁴ 75, Amanos¹⁵ (Amonis)’de 70, Ervani¹⁶ (Andani)’de 348 adet olmak üzere toplam 550 olarak tespit edilmiştir. Özellikle Ortaköy’de Şenlik, Ürküd, İlyas, Mahmud, Sultan, Veli, Mustafa, Hüseyin, Ömer, Salman, Mehmed, Mevlid gibi Türkçe ve Arapça isimlerin yanı sıra Kirkor, Andonis, Mavlos, Mihail, Vendaris, Konstantin,

⁹ İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, Eren Yay., İstanbul 2006, s. 251-252.

¹⁰ Tufan Gündüz, *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*, İstanbul 2005, s. 138.

¹¹ *KKA TD 98*, s. 1/a-21/b.

¹² *KKA TD 98*, s. 19/b. Ali veled-i Ahmed, Abdurrahman veled-i Yahya vb. ifadeler kullanılmıştır. Biz bu çalışmada baba isimlerinden ziyade erkek şahıs isimleri üzerinde tespitler yapmayı uygun gördük.

¹³ *KKA TD 98*, s. 3/a-4/b.

¹⁴ *KKA TD 98*, s. 12/a. Bu köyde baba adlarının tamamı Rumca olmasına karşın çocuk şahıs adlarında Türkçe isimlere de rastlamak mümkündür. Mesela Markos, Mihail, Kiraki, Manis, Vasil, İvan gibi Rumca isimlerin yanı sıra baba adları Rumca ama çocuklarının ismi Murad, Koçu, Arslan, Karagöz, Gülistan, Davud, Doğdu, Çepni, Turmuş gibi isimler de tespit edilmiştir.

¹⁵ *KKA TD 98*, s. 12/a-b.

¹⁶ *KKA TD 98*, s. 13/a. Bu köyde birisi merkez olmak üzere iki mahalle bulunmaktadır. Ervani (Andani) mahallesinde 137 ve Korkinos mahallesinde ise 211 olmak üzere toplam 348 adet Rumca isim tespit edilmiştir. Bu isimler arasında Piresko, Mihail, Kiryako, Vasil, Arslan, Andon, Atnas, Kostas gibi isimler sıklıkla kullanılmıştır.

İstavroyani, Atanas, Andon, İlya vb. Rumca isimler bulunmaktadır. Ayrıca bunlardan başka baba ismi Rumca olup da çocuğun isminin Arapça ya da Türkçe olarak telaffuz edildiği durumlar da mevcuttur. Musa veled-i Mavnos ya da Tursun veled-i Milyanos¹⁷ vb.

Andırlos
Orta Köy
Ma'son? (Memson)
Mazi
Akköy
Başköy
Germiyan
Elgörü? (El Gördü)
Matla
Amanos (Amonis)
Ervani? (Andani)
Andırson(Andırmason)
Bulgarçık
Coydu? (Cüdi) nd. Cucu

Tablo 1- 1727'de Nevşehir'de Köy Adları

Yılmaz Kurt Sivas Sancağı kişi adları ile ilgili yapmış olduğu çalışmasında gayrimüslimlerin bir kısmının belirli Türk isimlerini aldıklarından bahisle; özellikle Karaman gayrimüslimlerinin özel bir durum arz ettiğini belirtmektedir. Karaman-Kayseri arasındaki topraklarda yaşamakta olan Hıristiyan Türk cemaatlerinin sınırları korumak amacıyla Bizanslılar tarafından, IX. yüzyıl sonları ilâ X. yüzyılın ilk yarısı arasında bölgeye yerleştirilmiş unsurlar olduğunu vurgulamaktadır¹⁸. Yonca Anzerlioğlu ise, Karadeniz'in kuzeyi ve Balkanlara hâkim olmaya başlayan Hun, Bulgar, Peçenek, Uz ve Kuman-Kıpçak Türklerinin Bizans'a tehdit oluşturacağı düşüncesiyle Hıristiyanlığı kabul etmeleri şartıyla Bizans'a asker olarak hizmet etmeleri ve yine bu hizmet dahilinde Bizans imparatorluk arazilerine ve özellikle sınır bölgesi olarak Anadolu'da Kapadokya bölgesine iskan edilmeleri sağlanarak bertaraf edilmeye çalışıldığını belirtmektedir¹⁹. Çalışma sahamız olan Nevşehir'in de Kapadokya bölgesinde bulunması hasebiyle, yukarıda zikredilen gayrimüslimlere ait 550 ismin zamanında Anadolu coğrafyasına yerleşmiş olan Hıristiyan Türklerin akrabalarına ait olabileceği düşünülebilir.

I. Türkçe ve Arapça İsimler

Nevşehir'de kullanılan Türkçe ve Arapça kökenli isimler 966 adet olarak tespit edilmiştir. Bu isimler tabii olarak Nevşehir'de kullanılan isimlerin

¹⁷ *KKA TD 98*, s. 4/b.

¹⁸ Yılmaz Kurt, Sivas Sancağında Kişi Adları, *OTAM*, S. 4 (1993), s. 238.

¹⁹ Yonca Anzerlioğlu, "Tarihi Verilerle Karamanlı Ortodoks Türkler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 51 (2009), s. 180.

tamamını yansıtmayacaktır. Ancak bir fikir vermesi açısından 98 numaralı defterden tespit ettiğimiz şahıs isimlerini zikretmekle yetineceğiz:

Erkek Şahıs İsimleri	Kullanım Sıklığı	Kullanım Oranı %
Mehmed	118	12.2
Ali	114	11.8
Mustafa	82	8.5
Hüseyin	68	7.06
Ahmed	64	6.6
Hasan	61	6.3
İbrahim	60	6.2
Halil	38	3.9
Osman	35	3.6
Süleyman	31	3.2
Ömer	28	2.9
Musa	26	2.7
Yusuf	23	2.3
Abdurrahman	17	1.7
Bekir	15	1.5
İsmail	15	1.5
Veli	14	1.4
Abdullah	12	1.2
Kasım	12	1.2
Mahmud	8	0.8
Şaban	6	0.6
Hamza	5	0.5
Habib	5	0.5
Salih	5	0.5
Bektaş	4	0.4
Seyyid	4	0.4
Salman	4	0.4
Yahya	4	0.4
Abdulgani	4	0.4
Abdulkadir	3	0.3
Abdulcelil	3	0.3
Abdulmuttalib	3	0.3
Abdulkerim	3	0.3
Nasuh	3	0.3
Murtaza	3	0.3
Ramazan	3	0.3
Abdi	3	0.3
Receb	3	0.3
Zeynel	2	0.2
Abdulvahab	2	0.2
İsa	2	0.2
Bayezid	2	0.2
Receb	2	0.2

Cafer	2	0.2
Bilal	2	0.2
Mevlid	2	0.2
İlyas	2	0.2
Abdulkasım	1	0.1
Abdalmümin	1	0.1
Abdu'rrezzak	1	0.1
Abdulmuttalib	1	0.1
Abdunnebi	1	0.1
Abdulgazi	1	0.1
Yunus	1	0.1
Kemal	1	0.1
Yakub	1	0.1
Kadri	1	0.1
Rüstem	1	0.1
Turak	1	0.1
Nadir	1	0.1
Maksud	1	0.1
İvaz	1	0.1
Sofu	1	0.1
Sultan	1	0.1
İnal	1	0.1
Şenlik	1	0.1
Himmet	1	0.1
Hızır	1	0.1
İdris	1	0.1
Harun	1	0.1
Eyüb	1	0.1
Mansur	1	0.1
Emin	1	0.1
İmirza	1	0.1
Murad	1	0.1
İshak	1	0.1
Emrullah	1	0.1
Çepni	1	0.1
Talib	1	0.1
Sinan	1	0.1
Hanefi	1	0.1
Turali	1	0.1
Karagöz	1	0.1
Turmuş	1	0.1
Karlı	1	0.1
Arslan	1	0.1

Tablo 2- Nevşehir'de Kullanılan İsimler ve Kullanım Oranı

98 numaralı defterin kaydedildiği tarih olan 1727 yılında Müslüman erkek şahıs isimlerinin toplam 966'sı içerisinde en çok kullanılanı Mehmed'dir.

Mehmed adı 118 kişi tarafından kullanılmaktadır. Bu toplam kişi adedinin % 12.2’sini teşkil etmektedir. Mehmed adı aslında Muhammed’dir. İncelediğimiz kayıtların hemen hepsinde şeddesiz yazıldığı için Mehmed olarak okunmuştur. Yılmaz Kurt, 20.330 erkek adı üzerinde yapmış olduğu çalışmasında 1763’ünün Mehmed adını kullandığını tespit etmiştir²⁰. Bu adın fazla konmasının nedeni Anadolu insanının Peygambere olan saygı ve sevgisinin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. İkinci sırayı Ali adı almaktadır. Ali adı 114 defa geçmekte ve toplamda da % 11.8’i oluşturmaktadır. Üçüncü sırayı ise Mustafa adı almaktadır. Mustafa adı da 82 defa geçmekle birlikte; toplam kişi adedinin % 8.5’ini teşkil etmektedir. Bu üç ad toplamda kullanılan adların % 32.5’ini oluşturmaktadır. Bu isimlerin dışındaki isimlerinde yine ehl-i beyt ve ona yakın isimler olduğu görülmektedir. Bu isimlerin de çoğu Arapça kökenli isimlerdir. Nevşehir’de 1727 yılında merkeze bağlı Cocu adı ile bilinen Coydu (Cüdi) köyünde bu gün Araplarca kullanılan Abdulmuttalib, Abdurrezzak, Abdulgani, Abdulvehhab, Abdulcelil, gibi Türkçe’de pek kullanılmayan adların bulunması köyde az sayıda da olsa Arap topluluğunun bulunduğu delil teşkil edebilir. Kullanılan Arapça isimlerin haricinde Nevşehir’de daha çok Rumca isimlerin ağırlıklı olarak geçtiği köylerde daha önce belirtildiği üzere Hıristiyan Türklere ait olabileceğini düşündüğümüz Arslan, İnan, Turak, İvaz, Çepni, Şenlik, Karagöz, Karlı ve Turmuş gibi Türkçe isimler de mevcuttur.

II. İsimlerin Etimolojisi Üzerine Değerlendirmeler

İsimlerin etimolojik olarak değerlendirilmesi Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanmış olan sözlük çalışmalarından elde edilen bilgiler vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Öncelikli olarak Türkçe kökenli isimlerin daha sonra ise seçtiğimiz Arapça ve İbranice isimlerin etimolojileri üzerine değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

A. Türkçe Kökenli İsimler

	İsimler	Kökenleri	Anlamı
1	Çepni	Türkçe	Oğuzların Üçok koluna bağlı bir Türk boyu
2	Şenlik	Türkçe	Sevinçli, mutlu, coşkulu olma durumu
3	Karlı	Türkçe	Üstünde kar bulunan karlı dağ, kar yağın
4	Karagöz	Türkçe	Kara gözlü kimse, Şakacı hoşsohbet kimse
5	Turmuş	Türkçe	Uzun ömürlü olması, çok yaşaması

²⁰ Yılmaz Kurt, “Adana’da 1572 Yılında Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları”, *Belleten*, C. LVII, S. 218 (1993), s. 175. Ayrıca bkz. Yılmaz Kurt, “Çorum Sancağı Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)”, *Belleten*, C. LIX, S. 224 (1995), s. 92.

	(Durmuş)		istenen çocuklara verilen ad
6	İnan	Türkçe	Bir kimsenin veya şeyin doğruluğunu, büyüklüğünü ve gücünü sarsılmaz bir duygu ile benimseme, iman
7	Turak (Durak)	Türkçe	Durma yeri
8	Arslan	Türkçe	Bkz. Aslan
9	Bektaş	Türkçe	Akran, eş, yaşıt, eşit, denk

Tablo 3- Türkçe Kökenli İsimler

Tablodan anlaşılacağı üzere XVIII. Yüzyılın başlarında Nevşehir’de bulunan aileler çocuklarına, az da olsa Türkçe kökenli isimler koymuşlardır. Oğuzların üç ok koluna bağlı olan Çepni ismi, bölgede Türk varlığına delalet ettiği gibi, çocuğun doğmasının evde yaratmış olduğu coşkuyu ifade etmesi açısından “Şenlik” isminin konması, ilerde güçlü kuvvetli bir delikanlı olması için “Arslan” isminin konması, çocuğun uzun ömürlü olmasının istenmesi için “Turmuş” isminin konması ya da güvenilir bir insan olması için “İnan” isminin konması anılan dönemde ailelerin isim koyma yöntemlerini ortaya koymaktadır. Kara sıfatının ise Türkçede ayrı bir yeri vardır. Kara, renk bildirdiği gibi ayıp, eksiklik de bildirir. Kara aynı zamanda tabilik bildirir. *Kara Er*, kötü adam demektir. *Kara halk* ise avam anlamına gelmektedir²¹. Defterde tespit ettiğimiz *kara göz* ismi kara gözlü, şakacı hoşsohbet kimse anlamında kullanıldığı gibi gözünü daldan budaktan esirgemeyen kimse manasında da kullanılmaktadır.

B. Arapça ve İbranice Kökenli İsimler

	İsimler	Kökenleri	Anlamı
1	Muhammed	Arapça	
2	Ali	Arapça	Yüce, ulu, yüksek, onur bakımından en üstün
3	Mustafa	Arapça	Seçkin, seçilmiş, Hz. Muhammed’in adlarından birisi
4	Hüseyin	Arapça	Küçük sevgili
5	Ahmed	Arapça	Övülmeye layık, övülmüş
6	Hasan	Arapça	Güzel, iyi ve hayırlı iş
7	Halil	Arapça	Sadık, samimi, dost
8	Osman	Arapça	Bir tür kuş veya ejderha, Hz. Muhammed’in damadı, üçüncü halife
9	Ömer	Arapça	Yaşama, yaşayış, hayat, canlılık, ikinci halife
10	Musa	Arapça	Musevi dininin kurucusu, İsrail peygamberi ve kanun koyucusu, bir vasiyeti yerine getirmekle

²¹ Kurt, “Adana’da 1572 Yılında...”, s. 181.

	İsimler	Kökenleri	Anlamı
			görevli kimse
11	Abdurrahman	Arapça	Rahmet sahibi olan Allah’ın kulu
12	Bekir	Arapça	Sabahları erken kalkmayı alışkanlık edinen kimse
13	Veli	Arapça	Sahip, ermiş, eren, bir çocuğun her türlü durumundan sorumlu kişi
14	Abdullah	Arapça	Allahın kulu
15	Kasım	Arapça	Ayrıran, bölen, taksim eden, kırıcı, ezici, ufaltıcı
16	Mahmud	Arapça	Övülmüş, övülmeye değer
17	Şaban	Arapça	Arabi ayların sekizincisi, ramazandan önce gelen ay
18	Hamza	Arapça	Aslan, güçlü adam, İslam tarihinde Hz. Muhammed’in amcası
19	Salih	Arapça	Elverişli, iyi, uygun, yakışır. 2. Yetkisi, hakkı olan. 3. Dinin buyruklarına uygun harekette bulunan
20	Selman	Arapça	Barış içinde bulunma, huzur
21	Abdülgani	Arapça	Varlıklı, cömert olan Allah’ın kulu
22	Abdülkadir	Arapça	Kudretli ve güçlü olan Allah’ın kulu
23	Abdülcelil	Arapça	En yüce olan Allah’ın kulu
24	Abdürrezzak	Arapça	Tüm yaratıklara rızkını veren Allah’ın kulu
25	Rüstem	Arapça	Yiğit, kahraman, İran’ın efsanevi ünlü pehlivanı ve savaşçısı
26	Nadir	Arapça	Seyrek, az bulunur
27	Hanefi	Arapça	Hanefî mezhebinden olan kimse
28	İdris	Arapça	Meyvesi hoş kokulu, kerestesi güzel bir kiraz türü, Kur’an-ı Kerim’de adı geçen, ilk kez giysi dikip giydiği için terzilerin, ilk kez kalem kullandığı için yazarların piri sayılan peygamber
29	Sinan	Arapça	Mızrak, süngü
30	Emin	Arapça	İnanılır, güvenilir, tehlikesiz, kuşku olmayan
31	Himmet	Arapça	Gayret etmek, çaba, yüksek irade, yardım, kayırma, kutsal sayılan bir kişi tarafından yapılan etki
32	Yunus	Arapça	Ilık ve sıcak denizlerde yaşayan etçil memeli hayvan
33	Sultan	Arapça	Padişah, hükümdar, hükümdar ailesinden olan kadınlara verilen ad, sevilen, beğenilen, baş tacı edilen

	İsimler	Kökenleri	Anlamı
34	İbrahim	İbranice	İnananların, halkların babası
35	Süleyman	İbranice	Huzur, sükûn, Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biri
36	Yusuf	İbranice	İnleyen, ah eden, inilti
37	İsmail	İbranice	Allah'ı işiten, kutsal kitaplarda adı geçen, İbrahim Peygamberin oğlu olan İbrani peygamberi
38	Yahya	İbranice	"Allah lütufkârdır" anlamında bir söz

Tablo-4 Arapça ve İbranice Kökenli İsimler

Tabloya bakıldığında Arapça ve İbranice isimlerin Türkçe kökenli isimlere göre sayılarının daha fazla olduğu görülmektedir. Türkler tarafından Arapça ve İbranice isimlerin yaygın olarak kullanılmasında günümüzde olduğu gibi çocuklara, Kur'an-ı Kerim'de geçen isimlerin konulmasına dikkat edilmesinin büyük payı vardır. Muhammed, Ali, Mustafa, Hüseyin, Ahmed, Hasan, Halil, Osman, Ömer, Musa, Abdurrahman, Bekir, Abdullah, Veli, Mahmud, Şaban, Salih, Kasım, Abdü'lgani, Abdu'lkadir, Abdu'lcelil, Abdu'rrezzak, Emin, İdris, Yunus, Hamza, Selman, Sultan, İbrahim, Yusuf, Süleyman, Yahya, İsmail gibi isimler ya peygamberimizin ehl-i beytinden olanların isimleri ya da Kur'an-ı Kerim'de yer alan isimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

İsimler yanında kullanılan bazı unvan ve lakaplarda kişilerin toplumdaki statülerini yansıtmaları bakımından önemlidir. Tabloda görüleceği gibi Nevşehir'de en çok kullanılan unvan "esseyd, seyyid, seydi"dir. 48 kişi bu unvanı kullanmıştır. Seyyid, Hz. Peygamberin torunlarından Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan soyundan gelenler için kullanılmaktadır. Seyyidler Osmanlıda ilmiye mensupları içerisinde değerlendirilerek bazı mükellefiyetlerden de muaf tutulmuşlardır²². İkinci sırayı "hacı" unvanı almaktadır. Hacı, hac görevini yerine getirenlere verilen bir sıfattır. 10 kişi bu unvanı kullanmıştır. Bu kimselerin toplumda saygın kimseler olması onların toplumda ayrı bir yer edinmelerine sebep olmuştur. Üçüncü sırayı molla unvanı almaktadır. Bu unvanı kullananların sayısı, 4'tür. "Molla" unvanı da kayıtlarda tespit ettiğimiz kadarıyla okuma bilen nazik, terbiyeli, toplumda saygın yeri olan kimse anlamında kullanılmıştır.

Bir kişi "Beşe" unvanını kullanmıştır. "Beşe"nin aslında paşa kelimesinden bozma olduğu bilinmektedir²³. Özellikle yeniçerilerin asıl adları so-

²² Said Öztürk, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, OSAV Yay., İstanbul 1995, s. 123.

²³ Ahmet Kankal, *Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)*, Ankara 2004, s. 290.

nuna beşe unvanını kullanması bir gelenek oluşturmaktadır²⁴. Ayrıca şahıs adlarının başına bazı sıfatlar ve ön adlar da getirilmiştir. Kara, ağca küçük, pir, çoban, köse, boz, Türkmen, Kürd, arduçoğlu gibi.

Erkek Şahıs İsimleri	Sayı	Unvan Kullanılarak Yapılan İsimler
Seyyid-Esseyd-Seydi	48	Seyyid Mehmed, Seyyid Ali, Seyyid Ömer, Esseyd Halil, Seydi Mustafa
Hacı	10	Hacı İbrahim, Hacı Mehmed, Hacı Bekir, Hacı Hüseyin
Molla	4	Molla Yusuf, Molla Yakub, Molla Musa, Molla Ahmed
Kara	2	Kara Ali, Kara Mustafa
Ağca	1	Ağca Ahmed
Küçük	1	Küçük Hamza
Pir	2	Pir Yusuf, Pir Mustafa
Çoban	1	Çoban Ali
Köse	2	Köse Ahmed, Köse Ali
Boz	1	Boz Ahmed
Türkmen	1	Türkmen Ali
Kürd	1	Kürd Ali
Arduçoğlu	2	Arduçoğlu Mustafa, Arduçoğlu Süleyman

Tablo 5- Unvanlar ve Kullanım Sayısı

Sonuç

1727 tarihli Nevşehir Mufassal Tahrir Defteri’nde yer alan şahıs adları üzerinde yaptığımız bu çalışmada değerlendirmeye alınan 1516 ismin Nevşehir’de kullanılan isimleri tamamıyla yansıtmayacağı malumdur. Ancak yörede kullanılan isimlerin sayısı, çeşidi ve bu isimleri kökeni hakkında bir fikir vermesi açısından böyle bir araştırma gerçekleştirilmiştir. 1727 yılında Nevşehir’de fazlalığı ile dikkat çeken Müslüman Arap kökenli ve Rumca kökenli isimlerin yanında Türkçe isimlerin oldukça az kullanıldığını müşahade etmekteyiz. Müslüman Arap kökenli isimler % 63 iken Rumca kökenli isimler % 36 olarak tespit edilmiştir. Türkçe kökenli isimlerin tamamına yakınının Rumca isimlerin geçtiği köyler olan Orta köy, Matla, Amanos (Amonis), Ervani (Andani)’de yer alması daha önceden bölgeye yerleşmiş Hıristiyan Türklerin var olabileceğine işaret etmektedir. Bu isimlerin içerisinde kısmi de olsa baba isimleri Rum kaynaklı, çocuk isimlerinin Türkçe kökenli isimler olduğu haneler de tespit edilmiştir. Farsça kökenli isimlerin bulunamaması bölgede Fars etkisinin belirgin olmadığını bir göstergesi sayılabilir. Müslüman Arap kökenli isimlerin diğerlerine göre fazla sayıda olmasının sebebi islâmiyete geçişle birlikte daha çok peygamber ve onun

²⁴ Öztürk, *Askeri Kassama Ait...*, s. 123.

ehl-i beytine gösterilen saygı ve sevginin bir tezahürü olarak, doğan çocuklara Müslüman Arap kaynaklı isimlerin konulmasıyla izah edilebilir. Yapmış olduğumuz bu araştırmanın sonucunda elde ettiğimiz veriler ve sonuçlar bölgedeki farklı kültürlerin iç içe geçmiş olduğunu ve bundan dolayı isim verme biçimlerinde oldukça farklı yöntemlere başvurulduğunu göstermektedir. Bölgenin farklı vilayetlerinde yapılacak bu türden çalışmalar kıyaslama yapma imkânı verecektir.

KAYNAKÇA**I. Arşiv Vesikaları:**

BOA, TD 455.

BOA, TD 387.

KKA TD 135.

KKA TD 98.

II. İnceleme ve Araştırmalar

ANZERLİOĞLU, Yonca: “Tarihi Verilerle Karamanlı Ortodoks Türkler”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 51 (2009), s. - .

GÜNDÜZ, Tufan: *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*, İstanbul 2005.

KANKAL, Ahmet: *Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)*, Ankara, 2004.

KURT, Yılmaz: “Sivas Sancağında Kişi Adları”, *OTAM*, S. 4 (1993), s. - .

KURT, Yılmaz: “Adana’da 1572 Yılında Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları”, *Belleten*, C. LVII, S. 218 (1993), s. - .

KURT, Yılmaz: “Çorum Sancağı Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)”, *Belleten*, C. LIX, S. 224 (1995), s. - .

METİN, Rafet: “XVI. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Muşkara (Nevşehir)’da Nüfus ve Yerleşme”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. IV-1 (2011), s. - .

ÖZTÜRK, Said: *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, OSAV Yay., İstanbul 1995.

ŞAHİN, İlhan: *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, Eren Yay., İstanbul 2006.